

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра теорії та історії держави і права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

_____ Лазур Я.В..

“_____” _____ 2024 року

ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ

Навчально-методичний посібник

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	08 - Право
Спеціальність	081 Право
Предметна спеціалізація	081 Право
Спеціалізація	081 Право
Освітня програма	Право
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Болдижар С.М. Навчально - методичний посібник навчальної дисципліни „Основи соціології для правників” для здобуття вищої освіти галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право освітньої програми Право. Ужгород: Видавництво УжНУ „Говерла”, 2024. 30 с.

Навчально-методичний посібник навчального курсу „Основи соціології для правників” розроблений відповідно до вимог Болонської системи, містить тематичний план, програму курсу, плани семінарських занять та самостійної роботи студентів, список рекомендованої літератури та питань підсумкового контролю для студентів денної і заочної форм навчання.

Підготував:

Болдижар Сергій Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичною факультету Державного Вищого навчального закладу „Ужгородський національний університет”

Рецензенти:

Бєлов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства.

Заборовський Віктор Вікторович – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права та процесу

Навчально-методичний посібник розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Ужгородського національного університету
Протокол № 1 від 30 серпня 2024 року

Завідувач кафедри теорії та історії
держави і права _____

к.ю.н., доц. Переш І.Є.

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

© Болдижар С.М., 2024 р.

© Кафедра теорії та історії держави і права, 2024 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ „ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ”.....	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	6
ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	7
ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	8
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
ПРОГРАМА КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ».....	12
ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ.....	13
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	19
ТЕМАТИКА ЕССЕ І КОЛОКВІУМІВ КУРСУ.....	26
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ».....	27
СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	28

ВСТУП

Шляхи модернізації підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вищій школі України враховують загальноєвропейські підходи, що дає змогу ефективно інтегруватися нашим випускникам в освітній простір Євросоюзу і бути конкурентоспроможними на ринку послуг. З цією метою під егідою Ради Європи і ЮНЕСКО була розроблена і в 1997 році прийнята Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європі. До даної конвенції приєдналася і Україна. У червні 1999 року в м.Болонья була підписана конвенція (Спільна заява європейських міністрів освіти), яка згодом отримала назву Болонська. Основною метою Болонського процесу є створення вільного доступу, відкритого європейського простору до вищої освіти у вузах Європи.

Відповідно до Болонського процесу навчання у вузах введено два цикли навчання: перший – до одержання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр (тривалість навчання не менше трьох і не більше чотирьох років); другий – до отримання магістра (один-два роки навчання після здобуття бакалаврського ступеня) і / або докторського ступеня (тривалість навчання сім-вісім років). Крім того, системоутворюючими елементами Болонського процесу є впровадження кредитно-модульної технології навчання.

Студентам за результатами виконання навчальної програми виставляються заліки та екзамени без додаткового опитування і відповідно до шкали оцінювання. Ті, хто набрав до початку заліково-екзаменаційної сесії менше 30 процентів можливих балів, мають можливість підвищити свій рейтинг шляхом відпрацювання пропущених занять, виконання інших форм робіт з метою допущення до складання заліків і екзаменів.

Ефективному впровадженню Болонського процесу та реалізації його принципів і досягнення кінцевого результату – вміння випускників європейських вузів реалізувати набуті знання в практиці повсякденного життя і бути затребуваними ринком праці в Європі – в Ужгородському національному університеті 5 лютого 2007 року затверджено „Тимчасове положення про систему оцінювання навчальної діяльності, порядок переведення, відрахування та поновлення студентів, які навчаються за кредитно-модульною системою організації навчального процесу в УжНУ”.

Пропоновані методичні розробки з курсу „Основи соціології для правників” ставлять за мету врахування набутого досвіду і подальшого його втілення і вдосконалення у ході реалізації навчальних завдань нашою кафедрою та усунення причин до безконфліктного подолання різного роду бачень у підходах і протиріч в реалізації Болонського процесу в умовах Ужгородського національного університету.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ „ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ”

Соціологічне мислення – важлива допомога у самопізнанні, яка сприяє кращому розумінню соціального світу. Соціологічне знання дає комплексну уяву про найважливіші суспільні проблеми, дозволяє усвідомити єдність організації і розвитку соціуму та держави, з'ясувати роль особи у цих процесах. Майбутній спеціаліст у своїй професійній діяльності повинен вміти здійснювати системний підхід до аналізу соціальних явищ та процесів, а також володіти навиками застосування соціологічно-правових методів на практиці.

Вивчення навчальної дисципліни „Основи соціології для правників” передбачає 60 аудиторних (30 лекційних та 30 практичних) годин та 60 годин самостійної роботи студентів.

З метою впровадження в навчальний процес елементів кредитно-модульної системи у навчальному плані курсу виділено два змістовні модулі.

Навчальна програма курсу розрахована на один семестр протягом якого передбачено проведення контролю по кожному із змістовних модулів.

Оптимальною формою атестації є поєднання рубіжного письмового (модульного) тестування з окремими видами самостійної роботи, що дозволяє студентам найбільш повно проявити свої знання та здібності і, за результатами виконання навчальної програми, отримати екзаменаційну оцінку без додаткового опитування.

Основними видами самостійної навчальної роботи є підготовка до практичних (семінарських) занять, проведення колоквиумів та написання есе, тематика яких включена до даного комплексу.

Головна мета проведення практичних (семінарських) занять - забезпечити поглиблене і систематичне вивчення студентами найбільш складних, вузлових тем курсу. Це ефективна форма закріплення знань і виявлення творчих здібностей майбутніх юристів. Вони доповнюють і розвивають матеріал лекційного курсу, забезпечують набуття навичок правильного формулювання і висловлення своїх думок під час обговорення тем на семінарі.

Плани практичних (семінарських) занять розроблені таким чином, що дають змогу, охопити практично всі теми курсу, зосередивши увагу на ключових питаннях.

Важливою формою перевірки й оцінки знань виступають колоквиуми (від лат. *colloquium* - розмова, бесіда). Головне завдання колоквиуму - мобілізація студентів на поглиблене вивчення провідних тем чи розділів курсу. Мета колоквиуму - допомогти студентам глибше розібратися в теоретичних питаннях, стимулювати їхню дослідницьку діяльність.

Тематика колоквиумів підготовлена таким чином, що дозволяє охопити питання з курсу „Основи соціології для правників”, які не включені до лекційних та семінарських занять і сприяє комплексному розумінню проблематики навчального предмету.

Колоквиуми проводяться в порядку індивідуального або колективного спілкування в ході якого викладач фіксує і оцінює відповіді студентів.

Ефективним методом контролю й перевірки знань є **есе**, що представляє собою самостійну письмову роботу на тему, запропоновану викладачем (тема може бути запропонована також студентом, але обов'язково повинна бути погоджена з викладачем).

Есе виражає індивідуальні враження й міркування студента з конкретного приводу або предмета і припускає висловлення автором своєї точки зору, особистої суб'єктивної оцінки, що дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу.

Головна мета есе – це формування самостійного бачення студентом проблеми, на підставі опрацьованого матеріалу завданням чого є розвиток навичок творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок.

Засвоєння соціологічно-правових знань студентом можливе за умови систематичного вивчення навчального матеріалу та повсякденного його застосування в процесі життя, що дає можливість сформулювати у особистості новий, вищий рівень правосвідомості та правової культури.

Вивчення курсу „Основи соціології для правників” має і свою специфіку з огляду на активний процес формування в державі основних засад розвинутого громадянського суспільства і входження України у демократичну світову спільноту.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета є формування у майбутніх спеціалістів - юристів цілісної уяви про суспільство, його структуру та основні елементи, закономірності їх становлення, функціонування і розвитку як частин єдиного соціального організму.

Завдання формування у студентів соціологічного мислення, розуміння соціально-правових проблем, джерел їх виникнення і можливих шляхів вирішення, що в свою чергу, дозволяє молодим спеціалістам успішно пройти соціальну адаптацію, зорієнтуватися у складних проблемах суспільного та державного життя, найбільш ефективно реалізувати свій професійний, творчий та особистісний потенціал в умовах демократизації українського суспільства.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен освоїти наступні компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні;

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК 8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

ЗК 9. Здатність працювати у міжнародному контексті.

Фахові компетентності:

СК 6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію;

СК 9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності;

СК 13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією;

СК 14. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати впливу на відповідні суспільні відносини;

СК 15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вивчення відносно нової учбової дисципліни „Основи соціології для правників” зв'язано з рядом труднощів як організаційного, так і теоретичного характеру. Це вимагає від студентів уважного підходу до рекомендацій і пропозицій, висловлених викладачем, їх творчого опрацювання в процесі самостійної роботи по засвоєнню складної, але професійно необхідної науки.

Зазначимо, що „Основи соціології для правників” – досить новий специфічний науковий напрям у вітчизняному суспільствознавстві, що розглядає суспільну систему у взаємозв'язку з реальним життям, процесами і явищами, що відбуваються, тобто – у зв'язку із соціальною практикою.

По-перше, студенти повинні ретельно спланувати учбовий час, скласти індивідуальний план вивчення курсу „Основи соціології для правників”. Такий план по своєму характеру може включати логічно послідовні етапи пізнання даної науки. Ними можуть стати: попередній етап: в основному він пов'язаний з накопиченням учбової і навчально-методичної літератури по аналізованих питаннях; етап вивчення вмісту накопиченої літератури, індивідуальних записів по досліджуваних дисципліні, а також прослуханих лекціях; завершуючий етап - він пов'язаний з логічною побудовою студентами цілісної системи поглядів на освоюваний курс, застосування отриманих знань під час проходження контрольної форми навчання - заліку.

По-друге, у процесі самостійного освоєння курсу студентам необхідно звернути особливу увагу на індивідуальну навчально-матеріальну базу. Вона включає насамперед придбану навчальну літературу, ознайомлення з наявними соціологічними і юридичними словниками, а також виданими у ВУЗах структурно-логічними схемами. Приступаючи до вивчення соціології права необхідно звернути особливу увагу на підручник (навчальний посібник). Основними підручниками є:

- Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. В. Г.

Городяненко. К.: Альма-матер, 2005. 546 с.

- Соціологія : підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2011. 418 с.

- Козирев М.П. Соціологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 656 с

- Волович В.І. Соціологія. Підручник К.: Центр навчальної літератури. 2019. 808 с.

- Вербець С. С. Соціологія: посібник. Київ: Кондор. 2021. 552 с.

- Жоль К.К. Соціологія. Навчальний посібник. К.: Либідь. 2005. 440 с.

По-третє, вивчення курсу "Основи соціології для правників" передбачає, виходячи з пропонованої Програми, освоєння ряду важливих монографічних і оригінальних праць. Серед них:

- Вебер, Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К. : Основи, 1998. - 534 с.

- Кельзен Ханс. Чисте Правознавство: 3 дод.: Проблеми справедливості. К.: Юніверс, 2004. 496 с.

Аналіз даних робіт буде сприяти виробленню у студентів сучасних концептуальних знань курсу соціології права, їх тісному зв'язку з практичними завданнями, розв'язуваними юридичними науками в українському суспільстві.

По-четверте, студентам доцільно забезпечити творчий контакт з викладачем даної навчальної дисципліни, дотримуватися його рекомендацій і порад по успішному оволодінню курсом. В цьому плані студенти не повинні легковажно ставитись до лекційних та семінарських занять, а навпаки зосереджено сконцентрувати увагу на їх ретельне конспектування, послідовне доопрацювання та підготовку в ході індивідуальної самостійної роботи.

Суттєвого доопрацювання досліджуваного курсу сприятиме опора студентів на довідкову енциклопедичну літературу. Особливе значення у цьому зв'язку набувають фундаментальні праці, що отримали визнання з боку вчених, зокрема:

- Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г. Городяненко. К.: Академвидав, 2008. 456 с.

Перевагою таких праць є те, що вони включають в розгорнутому вигляді важливі категорії і поняття курсу "Основи соціології для правників".

По-п'яте, в ході вивчення соціології права студентам необхідно звернути увагу на самоконтроль. З цією метою кожен студент після вивчення навчальної та додаткової літератури повинен перевірити рівень своїх знань за допомогою основних категорій, вміщених в посібнику.

Цілком природно, що успіх у вивченні соціології права залежить, в першу чергу, від систематичної індивідуальної діяльності студента. Така діяльність повинна бути орієнтована на ґрунтовне вивчення програми курсу, аналіз проблемних питань з кожної теми, глибоке засвоєння пропонованого матеріалу навчальної літератури, структурно-логічне осмислення відповідей на поставлені питання, індивідуально-пошукову роботу з поглибленням накопичених знань.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Основи соціології для правників» вивчається на третьому році навчання першого (бакалаврського) освітнього рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Право» опанування дисципліни потребує попереднього вивчення таких освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми як:

ОК 8. Теорія держави і права;

ОК 22. Юридична деонтологія.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Право», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (РН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.	РН 1
Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.	РН 3
Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.	РН 4
Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.	РН 6

Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.	РН 7
Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.	РН 8
Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.	РН 10

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Основи соціології для правників»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр РН
1) Навчитись формулювати власну позицію щодо суспільних процесів та явищ, які стосуються досліджуваної тематики. 2) Вміти здійснювати аналіз механізмів правового регулювання в різних історичних періодах, а також рівня розвитку державних інституцій.	РН 1
1) Отримати навички пошуку інформації з різноманітних джерел з метою встановлення всіх обставин аналізованої проблеми. 2) Виробити здатність до розробки критеріїв визначення достовірності використовуваних джерел інформації.	РН 3
1) Готувати інформаційно-презентаційні матеріали для представлення отриманих результатів дослідження на наукових заходах різного рівня. 2) Використовуючи сучасні інформаційні технології, професійно підбирати презентаційні матеріали застосовуючи прийоми правової інтерпретації фактів і подій.	РН 4
1) Формулювати юридично допустимі висновки та заключення, опираючись на отримані результати дослідження.	РН 6
1) Вміти виявляти проблемні питання державотворчої та правозастосовчої діяльності. 2) Навчитись випрацьовувати найбільш оптимальні варіанти вирішення проблемних питань з урахуванням наявної інформації та здобутих результатів дослідження. 3) Оволодіти навиками вести дискусію щодо визначеної тематики, наводити аргументи і факти для утвердження власної позиції.	РН 7
1) Критично оцінювати факти, поєднувати новий досвід з набутим раніше і творчо його використовувати для розв'язування проблем історико-правового характеру.	РН 8
1) Проводити порівняльну аналогію історико-правових фактів в порівнянні з процесами, що відбувались на теренах України. 2) Здійснювати порівняльний аналіз державно-правових процесів, що відбуваються в окремих регіонах в межах різних міжнародно-правових систем.	РН 10

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: метод юридичного аргументу; порівняльно-правовий метод; пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: заслуховування виступів у ході проведення семінарських (практичних) занять; виконання кожним із здобувач освіти індивідуального творчого завдання (есе), яке захищається у вигляді усної доповіді з питань досліджуваної індивідуальної теми у рамках навчальної дисципліни.

Форма модульного контролю: письмова модульна контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання та самостійна робота (1 модуль)							Модульна контрольна робота	Сума
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	50	100
8	7	7	7	7	7	7		
Поточне оцінювання та самостійна робота (2 модуль)								
Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13		50	100
8	8	8	8	9	9			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	4	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	5	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	4	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	5	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувач освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюється у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюється у формі надання усних відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 5 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувач освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 35 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

Переведення даних із 100-бальної шкали оцінювання у 5-бальну здійснюється в такому порядку:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Порядок оцінювання знань здобувач освіти за результатами заліку:

Оцінка відмінно (A) виставляється, коли здобувач дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання здобувач застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (B) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань здобувач застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка добре (C) виставляється здобувачу, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка задовільно (D) виставляється, коли здобувач розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань здобувач освіти припускається помилок через недостатнє розуміння програмного матеріалу.

Оцінка задовільно (E) виставляється, коли здобувач не повністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань здобувач припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у здобувача.

Оцінка незадовільно (FX) виставляється здобувачу, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий здобувач виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка незадовільно (F) виставляється здобувачу, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий здобувач не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань здобувачу дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре» та «задовільно». здобувач має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	3-й	
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5 самостійної роботи студента – 3,5	1-й	
	Лекції:	
	30	
	Практичні (семінарські):	
	30	
Вид підсумкового контролю: Денна форма навчання – залік	Лабораторні:	
	0	
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота Форма підсумкового поточного контролю: письмова	Самостійна робота:	
	60	

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Соціологія - наука про загальні закономірності суспільства.	8	3				5
Тема 2. Виникнення соціології та її становлення у XIX столітті.	7	3				4
Тема 3. Розвиток соціологічної науки у XX столітті.	7	3				4
Тема 4. Суспільство як соціальна система.	8	3				5
Тема 5. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.	8		4			4
Тема 6. Проблеми соціальних змін у соціології. Соціальні рухи і соціальні процеси.	8		4			4
Тема 7. Соціальні групи та спільноти.	12	3	4			5
Тема 8. Соціальні організації та інститути	12	3	4			5
Тема 9. Особистість і поведінка.	8	3				5
Тема 10. Соціальний контроль.	10	3	3			4
Тема 11. Девіантна поведінка.	12	3	4			5

Тема 12. Спеціальні соціологічні теорії.	11	3	3			5
Тема 13. Методика і техніка соціологічного дослідження.	9		4			5
Всього	120	30	30			60

ПРОГРАМА КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ»

Модуль 1

Тема 1. Соціологія - наука про загальні закономірності суспільства.

Поняття, об'єкт і предмет соціології. Соціологічні категорії, соціологічні закони та їх класифікація. Структура і функції соціології в суспільстві. Методи соціологічної науки. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками.

Тема 2. Виникнення соціології та її становлення у XIX столітті.

Передумови виникнення соціології. Протосоціологія у соціально-філософських поглядах представників античного періоду та середньовіччя. Соціологічні проекти О.Конта, Г.Спенсера та К.Маркса.

Тема 3. Розвиток соціологічної науки у XX столітті.

Соціологічна концепція Е. Дюркгейма. Розуміюча соціологія М. Вебера. Німецька формальна соціологія. Емпірична соціологія. Сучасна соціологія: основні напрями розвитку. Розвиток соціологічної думки в Україні.

Тема 4. Суспільство як соціальна система.

Суспільство, його ознаки та функції. Концепції та теорії розвитку суспільства. Соціальна структура суспільства. Концепції соціальної структури суспільства. Типологія суспільств. Особливості розвитку сучасного українського суспільства.

Тема 5. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.

Концепції соціальної стратифікації та соціальної мобільності. Соціальна нерівність. Зміни і тенденції розвитку соціальної структури українського суспільства. Дослідження суспільної мобільності. Мобільна поведінка та її наслідки.

Тема 6. Проблеми соціальних змін у соціології. Соціальні рухи і соціальні процеси.

Соціальний розвиток суспільства як об'єкт наукового дослідження. Соціологія соціальних змін. Поняття та форми соціальних змін. Соціальні процеси та соціальні рухи. Міграційні процеси: причини та вплив на суспільний розвиток.

Тема 7. Соціальні групи та спільноти.

Поняття соціальній груп та спільнот: їх ознаки та класифікація. Етнічна спільнота. Публіка та натовп: порівняльна характеристика. Поняття, види та ознаки малих соціальних груп. Соціальна взаємодія у групах. Етносоціологія

Модуль 2

Тема 8. Соціальні організації та інститути.

Поняття соціального інституту, його види та функції. Роль соціальних інститутів у життєдіяльності суспільства. Поняття аномії. Інституалізація, її ознаки. Дисфункція інститутів. Соціологічне тлумачення соціальної організації, її ознаки. Структура та типи соціальних організацій. Актуальні проблеми функціонування соціальних інститутів і соціальних організацій.

Тема 9. Особистість і поведінка.

Соціологічні підходи до вивчення особистості. Цінності і оцінки. Потреба, поведінка та її мотивація. Культура як соціальний феномен. Статусно-рольова концепція особистості. Психологічний захист.

Тема 10. Соціальний контроль.

Поняття, елементи та функції соціального контролю. Види і способи соціального контролю. Система соціального контролю. Теорії соціального контролю. Актуальні проблеми соціального контролю.

Тема 11. Девіантна поведінка.

Визначення центральних категорій девіантної поведінки. Причини та динаміка девіантної поведінки. Види девіантності. Поняття „санкції” у соціології. Методи соціологічного дослідження девіантної поведінки. Етичні питання вивчення девіантної поведінки. Теорії девіантної поведінки.

Тема 12. Спеціальні соціологічні теорії.

Поняття соціологічних теорій. Спеціальні соціологічні теорії. Особлива група соціологічних теорій. Соціологічні теорії вузького значення. Характеристика окремих видів соціологічних теорій.

Тема 13. Методика і техніка соціологічного дослідження.

Сутність, ознаки та складові частини соціологічного дослідження. Типологія соціологічного дослідження. Основні методи збирання соціологічної інформації та їх класифікація. Організаційна структура соціологічної діяльності в Україні. Процедура соціологічного дослідження.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціологія - наука про загальні закономірності суспільства.

План.

1. Поняття, об'єкт і предмет соціології.
2. Соціологічні категорії, їх специфіка і типологія.
3. Сутність соціологічних законів та їх класифікація.
4. Структура та функції соціології.
5. Методи соціологічної науки.
6. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками.

Основні категорії.

Об'єкт і предмет соціології. Соціальне явище як центральна категорія соціології. Критерії класифікації соціальних законів та специфіка соціальних закономірностей. Загальнонаукові та спеціально-наукові методи соціології. Макро - та мікросоціологічні підходи до аналізу суспільства. Завдання сучасної соціології. Взаємодія соціології з іншими науками про людину і суспільство. Загальна соціологічна теорія. Спеціальні соціологічні теорії. Емпіричні соціологічні дослідження. Сучасні функції соціології: теоретико-пізнавальна, практична, прикладна, світоглядна, ідеологічна.

Рекомендована тематична література.

1. Волович В.І. Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури. 2009. 808 с.
2. Гіденс Е. Соціологія. К.: Основи. 1999. 726 с.
3. Маковецький А.М. Соціологія. Чернівці, 2000.-352 с.
4. Мигович І.І. Основи соціології. Ужгород: Патент. 1996. 167 с.
5. Рущенко І.П. Соціологія: курс лекцій. Х., 1996. 210 с.
6. Соціологія: Навчальний посібник. / Упорядник П.П. Марчук. Тернопіль. 1998. 276 с.
7. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / Уклад. Волович В.І. Київ, Укр..центр духовної культури. 1998. 736 с.
8. Соціологія : Словник термінів і понять / За ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця. К.: Кондор.

2006. 370 с.

9. Соціологія: Підручник / За ред. В.М.Пічі. Львів: Магнолія Плюс, Новий Світ. 2004. 277 с.
10. Соціологія: підручник / За ред. В.Г.Городяненка. К.: ВЦ „Академія”. 2008. 544 с.
11. Соціологія Підручник для вищої школи. Х.: Фактор. 2006. 768 с.
12. Соціологія : Словник термінів і понять/ Є. А. Біленький, М. А. Козловець, І. В. Саух, В. О.
13. Черниш Н. Соціологія. Л.: "Кальварія". 2004 460 с.

Тема 2. Виникнення соціології та її становлення у XIX столітті.

План.

1. Передумови виникнення соціології.
2. Протосоціологія у соціально-філософських поглядах представників античного періоду та середньовіччя.
3. Соціологічний проект О.Конта.
4. Концепція соціальної еволюції Г.Спенсера.
5. Соціологічна концепція марксизму та її критики.

Основні категорії.

Протосоціологія в роздумах Демокріта, Геракліта, Аристотеля, Конфуція, Т. Мора, Н. Макіавеллі, Б. Спінози і Г. Гроція, Т. Гоббса і Дж. Локка, А. Сміта і Ш. Монтеск'є. О.Конт і початок соціології. Соціальні теорії Ф. Гегеля і Г. Спенсера, історичний матеріалізм К.Маркса, психоаналітичний підхід З.Фрейда, психологічна теорія Г. Тарда та Л. Уорда.

Рекомендована тематична література.

1. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології (від античності до початку XX ст.). К.1993.336 с.
2. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. К., Атака. 2004. 480 с.
3. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г.Городяненко. К.: Академвидав. 2008 456 с.
4. Теорія та історія соціології. Частково анотований бібліографічний покажчик літератури зі спеціальності 22.00.01 / Відп. Ред. Професор В. Г. Городяненко. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. 98 с.

Тема 3. Розвиток соціологічної науки у XX столітті.

План.

1. Соціологічна концепція Е. Дюркгейма.
2. Розуміюча соціологія М. Вебера.
3. Німецька формальна соціологія.
4. Емпірична соціологія.
5. Сучасна соціологія: основні напрями розвитку.
6. Розвиток соціологічної думки в Україні:
 - а) протосоціологічні ідеї періоду Давньоруської держави;
 - б) соціальна проблематика козацької доби;
 - в) соціокультурні процеси на українських землях в XVIII - на початку XIX ст.
 - г) Українська академічна соціологія.

Основні категорії

Соціологія на межі XIX-XX століття (теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма, теорія дії Т.Парсонса, теорія „середнього рівня” Р.Мертон, теорія особистості Е. Фромма, релятивістський підхід Г.Зіммеля, антипозитивізм Ф. Тьонніса). Основні напрями сучасної західної соціології (структурний функціоналізм, сучасні теорії конфлікту, символічний інтеракціонізм (взаємодія), феноменологічна соціологія). Українська соціологічна думка (протосоціологія, погляди М. Драгоманова, соціологія М.Грушевського, соціологічна концепція Б. Кіссяковського* ідеї В. Липинського).

Рекомендована тематична література

1. Волович В., Юренко О. Видатний політичний діяч України, фундатор вітчизняної соціології Микита Юхимович Шаповал // Шаповал М. Загальна соціологія. - К., 1996. - С. 4-18.
2. Зарубіжні соціологічні теорії ХХ століття.: документи і матеріали до навчального курсу / Під ред.
3. В. Г. Городяненко. Д.: ДНУ. 2009. 154 с
4. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навч. посібн, К. 1999. 246 с.
5. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття. К., Либідь. 1996. 318 с.
6. Попова І. Соціологія: Пропедевтичний курс. К., Тандем. 1998. 270 с.
7. Погорілий О.І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посібник К.: Либідь. 1996. 224 с.
8. Резник В., Резник О. Українська соціологія після 1991 року / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004. № 3. С. 20-28.
9. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс Історії теоретичної соціології К.: Наук. Думка. 1995. 223 с.
10. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: Навчальний словник-довідник / уклад. В.Піча, Ю.Піча, Н.Хома та ін. К., Львів. 2002. 480 с.
11. Соціологічна думка України: навч. посібник / М.В. Захарченко, В.Ф. Бурлачук, М.О. Молчанов. - К.: Заповіт, 1996. - 424 с.
12. Танчер В. Українська соціологія - нелегкий шлях до теорії / Філософська і соціологічна думка. 1993. № 11-12. С.77-88.
13. Танчер В. Соціологічна думка України на тлі світової соціології. / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1998. №1-2. С.18-26.
14. Указ Президента України "Про розвиток соціологічної науки в Україні" / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. № 2. С. 5.
15. Ульяновський В.І. Проекти українського соціологічного інституту М.С.Грушевського / Філософська і соціологічна думка. 1992. № 7. С. 109-123.
16. Хто є хто в західній та вітчизняній соціології: навч. соціологічний словник для студентів. / Наук, ред. В. М. Піча. Львів. 1999. 159 с.
17. Шаповал М. Загальна соціологія: підручник / за ред. О.Юренка. Прага. 1934. 238 с.
18. Шаповал М. Соціологія українського відродження. К.: Україна. 1994. 45 с.

Тема 4. Суспільство як соціальна система.

План.

1. Сутність поняття "суспільство", його ознаки та функції.
2. Основні теорії розвитку суспільства.
3. Соціальна структура суспільства. Концепції соціальної структури суспільства.
4. Типологія суспільств.
5. Суспільний прогрес: критерії і тенденції.
6. Особливості розвитку сучасного українського суспільства.

Основні категорії.

Сутність поняття "суспільство", походження. Соціологічні уявлення про суспільство. Закони розвитку суспільства. Суспільство як система. Структурні елементи суспільної системи. Соціальні підсистеми, їх елементи і взаємодія. Соціальна структура як предмет соціологічної теорії. Типи соціальної структури. Статусно-рольова структура суспільства і груп. Види приватних соціальних структур (етно-демографічна, соціально-територіальна, організаційно- управлінська, професійно-посадова, соціально-трудова, сімейно-побутова, політична). Типологія суспільств: первісно-общинні, рабовласницькі, феодальні, капіталістичні, комуністичні; прості та складні; відкриті та закриті; традиційні, індустріальні та постіндустріальні. Тенденції розвитку суспільства. Трансформація соціальної структури українського суспільства.

Рекомендована тематична література.

1. Афоній Е.А., Бандурка О.М., Мартинов А.Ю. Соціальні цикли: історико-соціологічний підхід. Х.: Вид-во „Золота миля”. 2008. 504 с.
2. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2007. 211 с.

3. Васильєва І. В. Соціологічний аналіз суспільства. К.. 1993. 243 с.
4. Мертон Р. Соціальна теорія і соціальна структура. Фрагменти. К.: Абрис. 1996. 512 с.
5. Радченко, О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення. Х. : Вид-во Хар РІНАДУ „Магістр”. 2009. 379 с.
6. Соціологія : Словник термінів і понять / За ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловім. К.: Кондор. 2006. 370 с.
7. Українське суспільство в 1992-2007. Динаміка соціальних змін / За ред. В. Ворони, М. Шульги. К.: Ін. соціології НАН України. 2007. 544 с.
8. Українське суспільство 1992-2008. Соціологічний моніторинг / за ред. д. е. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. К. : С НАН України. 2008. 656 с.
9. Шульга М. О. Метаморфози українського суспільства. Коментарі соціолога. К.: НАНУ. 2003. 214 с.

Тема 5. Соціальні групи та спільноти

План

1. Поняття соціальних груп та спільнот: їх ознаки.
2. Класифікація груп.
3. Етнічна спільнота.
4. Публіка та натовп: порівняльна характеристика.
5. Поняття, види та ознаки малих соціальних груп.
6. Соціальна взаємодія у групах.

Основні категорії

Поняття соціальних груп і спільнот: їх ознаки (склад, структура, групові процеси, норми, цінності, санкції). Критерії їх класифікації (за взаємозв'язками, розміром, суспільним статусом, значимістю для членів, рівнем розвитку). Плем'я, рід, національність, етнос. Касти, класи, соціальні стани і верстви. Соціальна нерівність. Соціальні еліти. Натовпи, маси, публіка. Проблема соціального партнерства. Соціальні зв'язки, відносини, процеси. Класифікація процесів. Сучасні соціологічні концепції, теорія конфліктів, структурний функціоналізм.

Рекомендована тематична література:

1. Андреев Г.М. Соціальна психологія. К.: Аспект Пресс. 2001. 384 с.
2. Середа В. Етносоціологія: Навчальний посібник. Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2007. 160 с.
3. Феномен нації: Основи життєдіяльності. К.: Знання. 1998. 264 с.

Тема 6. Соціальні організації та інститути.

План

1. Поняття соціального інституту, його види та функції.
2. Роль соціальних інститутів у життєдіяльності суспільства. Поняття аномії.
3. Дисфункція інститутів.
4. Соціологічне тлумачення соціальної організації, її ознаки,
5. Структура та типи соціальних організацій.

Основні категорії.

Поняття соціального інституту та інституціалізацію. Вади соціальних інститутів за цілями і сферою дії, за способом регулювання. Специфічні функції соціальних інститутів. Зміна соціальних інститутів. Соціальна організація як соціальний феномен. Типологія соціальних організацій: формальні та неформальні організації.

Рекомендована тематична література.

1. Войтович С. О. Соціальні інститути суспільства: Рід, влада, власність. К.: Ін-т соціології НАН України. 1998. 120 с.
2. Войтович С. Проблема соціальних інститутів в соціології / Соціологія: теорія, методи, маркетинг.

1999. № 2. С. 151-166.

3. Макеев С. Соціальні інститути: класичні тлумачення й сучасні підходи до визначення / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. № 4. С. 3-7.

4. Матусевич В. Соціальний інститут: Функція, генеза, структура / Соціологія: теорія, метода, маркетинг. 2004. № 4. С.43-54.

5. Осовський В. Соціальна організація та соціальна інституція / Соціологія: теорія, метод, маркетинг. 1998. № 3. С.7-11.

6. Соціологія: Короткий енциклопедичний словник / Під заг. ред. В.І.Воловича. К.: Укр. Центр духовної культури. 1998.-727 с.

Тема 7. Особистість і поведінка.

План.

1. Соціологічні підходи до вивчення особистості.
2. Цінності і оцінки.
3. Потреби, поведінка та її мотивація.
4. Культура як соціальний феномен.
5. Статусно-рольова концепція особистості.

Основні категорії.

Людина, індивід, індивідуальність, особистість. Соціальна якість людини, типи і структура особистості. Потреби та інтереси, цінності, структура оцінки цінностей. Ціннісні орієнтації та соціальні настанови, мотиви і мотивація. Активність, дії, діяльність і поведінка. Поняття культури та основні елементи. Види та функції культури. Соціологічний підхід до вивчення культури. Теорії особистості (рольова, статусна, теорія дзеркального „Я”). Соціальний статус особистості (одержаний і набутий). Соціальна роль особистості (елементи ролі, рольова сподівання і досягнення, рольовий конфлікт).

Рекомендована тематична література.

1. Васильєва І. В. Деякі проблеми соціології особистості. К. 1993. 241 с.
2. Злобіна О. Особистісна складова суспільних змін: соціологічний контекст / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. № 3. С. 32.
3. Злобіна О. Категорія “особистість” у системі понять соціологічної теорії / Соціологія: теорія, метода, маркетинг. 2002. № 2. С. 121.
4. Мартинюк **І.О.**, Соболева НІ. Люди і ролі. К.: Україна. 1993. 179 с.
5. Резнік О. Особистість і громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2002. № 3. С. 68-79.
6. Соціологія культури: Навчальн. посібник / За ред. О. М. Семашка, В. М. Пічі. К, Львів: Каравелла. 2000. 336 с
7. Соболева Н.І. Стиль життя особистості як відображення суб'єктивної реальності. / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2006. № 1. С. 188-189.
8. Універсальні виміри української культури. Одеса : Друк. 2000. 216 с
9. Циба В. Соціологія особистості: системний підхід (соціально-психологічний аналіз). К. 2000. 199 с.

Тема 8. Соціальний контроль.

План.

1. Поняття та функції соціального контролю.
2. Елементи соціального контролю.
3. Види і способи соціального контролю.
4. Система соціального контролю
5. Теорії соціального контролю.

Основні категорії.

Соціальний порядок. Соціальні норми, приписи, технічні правила, звичаї, санкції. Контроль через

соціалізацію, груповий тиск та примус. Формальний, неформальний контроль. Значення громадської думки та самоконтролю. Девіантогенний вплив агентів соціального контролю. Теорії соціального контролю: консервативна, ліберальна та радикальна теорія. Аналіз механізмів переформулювання меж конвенційності у праці Г. Беккера «Моральні підприємці». Дослідження девіантогенного впливу правоохоронних органів у праці Г. Маркса «Парадокси соціального контролю». Девіантогенний вплив пенітенціарної системи. Стенфордський тюремний експеримент Ф. Зімбардо.

Рекомендована тематична література.

1. Бандурка А., Адриан Б, Голованова М., та інші. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Х.: Нац. ун-т внутр. Справ. 2003. 288 с.
2. Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології і методики. К.: Укр.наук.- дослідний ін-т проблем молоді. 1996. 232 с ;
3. Войтович С. О. Світ соціальних відносин в українській культурі: Історико-соціологічне дослідження. К., Ін-т соціології. 1994. 145 с.
4. Войтович С. О. Соціальні інститути суспільства: рід, влада, власність. К.: Інститут соціології НАНУ, 1998. 624 с.
5. Кривуша В., Синьов В., Удалова Л. Російсько-український словник психолого-педагогічних та юридичних термінів, фразеології професійної лексики, жаргонних слів і виразів засуджених, а.також зразків процесуальних документів. К.: Леся. 1996. 80 с.
6. Пилипенко В.Є. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура. К.: Фолиант, 2005. 224 с.
7. Проблеми соціального захисту молоді в умовах зміни соціально-економічних відносин. К. 1993. 253 с
8. Смелзер Н. Проблеми соціології. Георг-Зімелівські лекції, 1995. Львів. 2003. 128 с.
9. Тарасенко В. І., Іваненко О. О. Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма) К.: Ін-т соціології НАН України. 2004. 576 с.

Тема 9. Поняття та види девіантної поведінки.

План.

1. Визначення центральних категорій девіантної поведінки.
2. Причини та динаміка девіантної поведінки.
3. Види девіантності.
4. Девіація та сексуальність (З. Фрейд, В. Райх та Г. Маркізе, А. Кінсі., Л. Хемпфрі). Порнографія та проституція як об'єкт дослідження соціології.
5. Злочинність як форма девіантної поведінки. Специфіка соціологічного аналіз злочинності. Концепція „злочину без жертви”. Поняття «санкції» у соціології.
6. Маргінальність як девіація (Р. Парк та Е. Стоунквіст).
7. Організаційна / корпоративна / урядова девіантність.
8. Релігійний фанатизм і тоталітарні секти.
9. Методи соціологічного дослідження девіантної поведінки. Етичні питання вивчення девіантної поведінки.

Основні категорії.

Девіантність, девіація, патологія, аномалія. Ціннісно-нормативна природа девіацій. Девіантність та делінквентність, расизм, ізоляціонізм, етноцентризм, патерналізм, посттоталітарна амбівалентність. Соціобіологія про механізми сексуальної поведінки. Форми сексуальної поведінки та девіація: гомосексуалізм, порнографія, проституція. Специфіка юридичного та соціологічного дослідження злочинності. «Синьокомірцева», «білокомірцева» та корпоративна злочинність, дисфункція бюрократії, корупція у сфері державного управління, деградація і криміналізація елітних груп. Дослідження девіантогенного впливу правоохоронних органів у праці Г. Маркса «Парадокси соціального контролю». Девіантогенний вплив пенітенціарної системи. Стенфордський тюремний експеримент Ф. Зімбардо. Проблеми функціонування пенітенціарної системи в сучасній Україні. Кодекс професійної етики українського соціолога та дослідження девіантної поведінки.

Рекомендована тематична література.

1. Бандурка А., Бек А., Голованова М., та ін. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Х.: Нац. ун-т внутр. Справ. 2003. 288 с.
2. Кривуша В., Синьов В., Удалова Л. Російсько-український словник психолого-педагогічних та юридичних термінів, фразеології професійної лексики, жаргонних слів і виразів засуджених, а також зразків процесуальних документів. К.: Леся. 1996. 80 с.
3. Кодекс професійної етики соціолога // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004.- № 3. С. 5-21.
4. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій. К.: Наукова думка. 1996. 277 с.
5. Рущенко І.П. Діалог соціолога та юриста про латентну злочинність, і не лише про те..../ Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. №2. С. 8-16.
6. Рущенко І.П. Кримінальний кодекс і соціальні інституції / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. №4. С. 150-164.
7. Рущенко І. Соціологія злочинності. Монографія. Харків: Видавництво національного університету внутрішніх справ. 2001. 370 с.

Тема 10. Спеціальні соціологічні теорії.**План.**

1. Поняття соціологічних теорій.
2. Загальна характеристика галузевих соціологічних теорій.
3. Спеціальні соціологічні теорії.
4. Особлива група соціологічних теорій.
5. Соціологічні теорії вузького значення.

Основні категорії.

Впровадження соціологічних теорій. Завдання, функції та значення спеціальних теорій. Класифікація соціологічних теорій. Теорія соціальної структури, теорія соціальної стратифікації, теорія соціальних систем, теорія соціального розвитку, теорія соціальних конфліктів, соціологія особистості, соціологія молоді, соціологія мистецтва, соціологія моралі, теорія бюрократії, теорія референтних груп, теорія мотивації.

Рекомендована тематична література.

1. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії Навч. пос. К.: МАУП. 2004. 464 с.
2. Пилипенко В.Є., Вишняк О.І., Куденко О.Д. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посібник. К.: Каравела. 2003. 304 с.
3. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. К.: „Атіка”. 2004. 480 с.
4. Спеціальні та галузеві соціології / За ред. Пилипенка В. Є. К.: Вища освіта. 2003. 231 с

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**Тема 1. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.****План.**

1. Основні положення концепцій соціальної стратифікації та соціальної мобільності.
2. Громадянське суспільство і держава,
3. Причини, наслідки та перспективи соціальної нерівності.
4. Середній клас і маргінальні верстви,
5. Зміни й основні тенденції розвитку соціальної структури українського суспільства на сучасному етапі.
6. Мобільна поведінка та її наслідки. Мобільність в Україні.

Основні категорії.

Соціальна структура суспільства: соціальні класи, соціальні групи, соціальні прошарки. Соціальна стратифікація суспільства: вертикальний та горизонтальний поділ суспільства. Механізми стратифікації. Сучасні тенденції соціальної стратифікації та соціальної нерівності. Маргінальність. Підструктури суспільства: соціально-територіальна, соціально-професійна, соціально-класова, соціально-етнічна, соціально-демографічна. Соціальна мобільність: міжпоколінна, внутріпоколінна; вертикальна та горизонтальна.

Рекомендована тематична література.

1. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, поясненнях схемах, таблицях: навч. посібник. К.: КНЕУ. 2002. 140 с.
2. Брегета А.Ю., Бовтрук А.П., Дворецькі Г.В. Соціологія: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.-К.: КНЕУ. 1999. 124 с.
3. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. К: Атлант ЮЕМСі. 2007. 208 с.
4. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості : дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис. 2000. 317 с.
5. Грищенко К., Рудницька Т. Середня майнова верства як база формування середнього класу в Україні: самоідентифікаційні характеристики / Україна - 2002. Моніторинг соціальних змін. К. 2002. С. 46-59.
6. Дворецька Г.В. Соціологія: навч. посібник. К.: КНЕУ. 2002. 472 с.
7. Калініченко М. Влада громадянського суспільства. Суми: Університетська книга. 2006. 174 с.
8. Кін Д. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. Київ: КІС; АНОД. 2000. 192 с.
9. Кириченко С. О. Громадянське суспільство і правова держава: поняття та зміст. К. : Логос 1999. 47с.
10. Макеев С.О. Структурні виміри сучасного суспільства. К.: Інститут соціології НАН України. 2006. 372 с.
11. Оксамитна С. Соціальна стратифікація, мобільність та соціальна ексклюзія / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004. № 3. С. 209-215.
12. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії / за заг. ред. А. І. Кудряченка. Київ : НІСД. 2007. 396 с
13. Рябіка, В. Формування „середнього класу” в умовах сучасного розвитку / Політичний менеджмент : український науковий журнал. 2004 р. № 3 . С.3-9.
14. Цветков В.В., Горбатенко В.П. Демократія - Управління - Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2001. 248 с.

Тема 2. Проблеми соціальних змін у соціології. Соціальні рухи і соціальні процеси.

План.

1. Соціальний розвиток суспільства як об'єкт наукового дослідження.
2. Соціологія соціальних змін як галузь знання. Поняття та форми соціальних змін.
3. Соціальні процеси та їх класифікація.
4. Соціальні рухи: їх природа і типи.
5. Міграційні процеси: причини та вплив на суспільний розвиток

Основні категорії.

Поняття соціальної зміни, види соціальних змін. Рух, соціальний процес, соціальний розвиток, революція, еволюція, реформа, регрес, прогрес. Основні теорії соціальних змін: теорія еволюційних змін, теорія революційних змін, теорія циклічних змін. Механізми соціальних змін. Соціальний рух та стадії його розвитку, класифікація соціальних рухів. Соціальні процеси та їх класифікація. Пристосування, співробітництво, конфлікт, соціальна дезорганізація, міграція.

Рекомендована тематична література.

1. Бебик В. М. Політичний маркетинг і менеджмент. Підручник. К.: Ін-т соціології ПАНУ. 2000. 310 с.

2. Гавриленко І.М. Соціологія. Кн. 1. Соціальна статика: навч.посібник.. К.: КНУ ім. Тараса Шевченка. 2000 336 с.
3. Гавриленко І.М. Соціологія. Кн. 2. Соціальна динаміка: навчальний посібник.. К.: ВІД "Київський університет". 2000 464 с.
4. Гавриленко І.М. Соціологія: соціальна статика. К., ВІД Київський університет. 2000. 336с.
5. Колотило В.В. Роль ідеології в процесі соціальних змін: Автореф. дис. канд. філос. наук / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. 2006. 17с.
6. Соціальна стратифікація українського суспільства: спроба статистичного визначення та вимірювання. Е. М. Лібанова /Український соціум. 2003. № 1 (2). С.146-164.
7. Соціологія: короткий енциклопедичний словник (уклад. В.І. Волович та ін.). К., Український центр духовної культури. 1998. 377 с.
8. Українське суспільство 1994-2005. Динаміка соціальних змін / НАН України; Інститут соціології. К. 2005. 653с.
9. Шморгун О. Україна: шляхи відродження. Економіка політика, культура. К., Фондація ім. О. Ольжича. 1994. 288с.
10. Якуба О.О. Соціологія. Навчальний посібник для студентів. Харків, Константа. 1996. 245 с.

Тема 3. Етносоціологія.

План

1. Історія розвитку етносоціології.
2. Предмет та завдання соціологічного дослідження етносу.
3. Національно-етнічні процеси і відносини.
4. Сутність соціологічної демографії.
5. Соціологія міграції.

Основні категорії

Предмет і об'єкт етносоціології. Поняття етносу, етногенезу і теорії етнічності. Історія розвитку етносоціології. Етнічна ідентичність та етнічний стереотип. Національно-етнічні відносини та процеси. Національне питання та націоналізм, етнічні стереотипи в Україні.

Рекомендована тематична література:

1. Балущок В. Етнічне й національне: динаміка взаємодії / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1999. №1. С.97-99
2. Бочковський О. Вступ до націології. К.: Генеза. 1998. 144 с
3. Етносоціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. К., 2002. 311 с.
4. Євтух В. Етносоціологія: перспективи застосування / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2000. № 2. С. 15-21.
5. Іванов В. Життя етносу: Соціокультурні нариси. К.: Либідь. 1997. 238 с.
6. Національні процеси в Україні: історія і сучасність: Довідник: У 2 ч. К. 1997. 704 с.
7. Пірен М.І. Етносоціологія. Чернівці. 1996. 232 с.
8. Прибиткова І. Основи демографії: посібник. К. 1995. 256 с.
9. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. К.: Основи. 1994. 224 с.
10. Степико М. Т. Буття етносу. Витоки, сучасність, перспективи. К.: Знання. 1998 735 с.

Тема 4. Актуальні проблеми функціонування соціальних інститутів і соціальних організацій.

План.

1. Найважливіші соціальні інститути сучасного українського суспільства, проблеми їх взаємодії.
2. Функціонування інституту релігії.
3. Система соціального управління та її ефективність. Сутність поняття „кар'єра”.
4. Сімейно-шлюбний інститут: проблеми і перспективи.
5. Інститут освіти у сучасній Україні.

6. Соціологія права: досконалість функціонування інституту громадянства.

Основні категорії.

Освіта як соціальний інститут. Функції та мета освіти в суспільстві. Соціологічні дослідження проблем освіти.

Поняття управління та його види. Система суспільного управління та умови її ефективності. Кар'єра як предмет соціологічного аналізу. Поняття успішності кар'єри та управління кар'єрою. Сутність, види та мотиви трудової кар'єри.

Поняття сім'ї в соціології, життєвий цикл сім'ї. Структура та функції сім'ї. Основні функції сучасної сім'ї. Типові норми традиційної і сучасної сім'ї. Тенденції розвитку та проблеми становлення сім'ї, конфлікти в сім'ї, фактори ризику, причини розпаду сімей.

Межі та сутність релігії як соціально-духовного явища. Соціологічні теорії релігії. Структура і елементи релігійного комплексу.

Рекомендована тематична література.

1. Бесєдін А. А. Дисфункціональна сім'я як чинник девіантної поведінки неповнолітніх. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук Х. 2002. 20 с.
2. Гавриленко І. М., Свідін О. Л. Соціологія освіти. Навч. посібник. Запоріжжя: ЕТТА-ПРЕСС. 1998. 396 с.
3. Галичанська А. Симетричність функцій членів подружжя / Соціальна психологія. 2004. № 1. С. 155-161.
4. Димитрова Л. М. Соціологія управління та організацій : навч. посіб. К.: Ліра-К. 2005.
5. Кляпець О. Я. Шлюбна залежність як чинник розвитку емоційного вигорання в сім'ї / Соціальна психологія. 2006. № 6(20). С. 164-174.
6. Комогоров Ю. Громадянство в Україні: Правові та соціологічні питання / Право України. 2000. №8. С. 115-117.
7. Крюков О. І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення. К.: Видавництво НАДУ. 2006. 252 с.
8. Лавриненко Н. Гендер та інститут сім'ї / Структурні виміри сучасного суспільства: навч. посіб. К., 2006. С. 264-292.
9. Лубський В. Соціологія релігії. К. 1999. 203 с.
10. Майдашук О. Про інститут громадянства України / Право України. 1999. №2. С. 70- 75.
11. Нагорний Б. Соціологія управління: пошук відповідей на виклик часу / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. № 4. С. 125-131.
12. Пилипенко В. С, Шевель І. П. Соціологія підприємництва. К. 1997. 104 с.
13. Скокова Л. Релігійна ідентичність в автобіографічних повідомленнях молоді: спроба соціологічної інтерпретації / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. № 2. С. 94 -99.

Тема 5. Актуальні проблеми соціального контролю.

План.

1. Проблеми соціально-психологічної напруги та їх причини.
2. Соціологія девіантної поведінки: девіація як проблема суспільної безпеки.
3. Соціологія права: недосконалість правової системи України.
4. Соціологія суспільства: проблема наркоманії та алкоголізму.
5. Тендерна соціологія: жіноча девіація.
6. Соціологія злочинності: проблема ресоціалізації засуджених

Основні категорії.

Економічні соціальні, політичні та культурні передумови можливої суспільної напруги. Відхилення і різноманітність. Дисфункції та суперечності соціального контролю та правового регулювання соціальної поведінки. Інститути соціального контролю. Проблеми функціонування соціальних систем в сучасній Україні.

Рекомендована тематична література.

- Максимова Н. Ю. Безпека життєдіяльності: Соціально-психологічні аспекта алкоголізму та наркоманії: навч. посібник. К.: Либідь. 2006. 328 с.
- Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навчально- методичний посібник К.: ВіАН. 1996. 352 с.
- Рущенко І.П. Чи має соціум злочинців власну ідеологію? / Вісник національного університету внутрішніх справ: Спецвипуск. 2002. С. 120-125.
- Рущенко І.П. Архетип заборони як кримінологічна гіпотеза / Соціальна психологія. 2007. №2(22). С. 3-13.
- Соціальна робота з підлітками з девіантною поведінкою та молодими людьми, які повернулися з місць позбавлення волі / За заг. ред. А.Бучака. Рівне. 2001. 28 с.

Тема 6. Теорії девіантної поведінки.

План.

1. Класична школа дослідження девіантної поведінки. Паноптикум Є. Бентама. Погляди Ч. Беккарія. Позитивізм у дослідженні девіантної поведінки (біологічний позитивізм: Ч. Ломброзо, Дж. Лаватер, Ф. Галл, А. Бертілло, В. Шелдон; психологічний позитивізм: З. Фрейд).
2. Чиказька школа соціології та екологічний підхід у дослідженні й подоланні девіантної поведінки. Праця В. Томаса та Ф. Знанецького „Польський селянин в Європі та Америці” (1918- 1920 рр.). Теорія концентричних зон Р. Парка та Е. Берджеса.
3. Теорія соціальної дезорганізації. Сутність екологічного підходу Першої Чиказької соціологічної школи.
4. Управлінські проєкції напрацювань авторів Першої чиказької школи соціології.
5. Соціологічні теорії девіантної поведінки: теорія соціальної напруги. Соціальна інтеграція та девіантна поведінка. Концепція аномії у праці Е. Дюркгейма „Самогубство” та динамічний функціоналізм Р. Мертона. Теорія диференційної асоціації (Е. Сазерленд).
6. Субкультурна теорія. Поняття первинної та вторинної девіації. Підхід соціальної патології.

Основні категорії

Соціальна інтеграція та девіантна поведінка. Інновація, ритуалізм, ретритизм та повстання як види індивідуальної адаптації до аномічного стану суспільства. Теорія диференційної асоціації (Е. Сазерленд). Р. Клауд та Л. Оулін про злочинність робітничої молоді.

Соціальна технологія «позитивних дій» (англ. - affirmative action) як практична аплікація теорії соціальної напруги: дискусія та критика. «Позитивні дії» у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Ф. Трешер про делінквентні субкультури. Дослідження девіантогенного впливу традиційної культури афро-американців у працях Ф. Фразіера. А. Коен про делінквентну субкультуру робітничої молоді.

Теорія ярликування та стигматизації. Проявлені та латентні стигми. Ф. Танненбаум про «надмірну драматизацію зла». Поняття первинної та вторинної девіації. Генеза соціології девіантної поведінки: від канонічної до скептичної перспективи. Підхід соціальної патології. Радикальна кримінологія та конструктивізм у генезі соціології девіантної поведінки.

Рекомендована тематична література.

1. Дюркгейм Е. Самогубство: Соціологічне дослідження / Пер. з фр. Л.Кононович. К.: Основи. 1998. 519 с.
2. Ланцова Л.А., Шурупова М.Ф. Соціологічна теорія девіантного поведінки / Соціально-політичний журнал. 1993. № 4. С. 34-40.

Тема 7. Галузеві та особливі соціологічні теорії.

План.

1. Соціологія культури.
2. Соціологія політики.
3. Соціологія праці.

4. Соціологія вільного часу.
5. Соціологія науки.
6. Соціологія виховання.
7. Соціологія економіки.
8. Соціологія молоді.
9. Соціологія масової комунікації та громадської думки.
10. Соціологія міста і села.
11. Гендерна соціологія.

Основні категорії.

Поняття культури як соціального явища. Основні елементи культури. Субкультура та її види. Соціальні функції культури.

Політика як соціальний інститут. Структура політики та політична система суспільства. Політичний процес, політична влада, політична стратифікація.

Соціологічний аналіз праці й зайнятості. Характер, зміст, умови, організація, ринок праці. Зайнятість населення та безробіття. Мотивація праці та трудова адаптація.

Структура та класифікація вільного часу та дозвілля. Вільний час в житті суспільства.

Наука як соціальний інститут. Закономірності розвитку науки. Наукова діяльність як об'єкт соціологічного дослідження. Соціальне середовище виховання. Виховання як фактор формування особистості. Соціологічні методи вивчення процесу виховання.

Економіка як соціальний інститут, її основні категорії. Структура економіки як соціального інституту. Взаємодія економіки з іншими соціальними інститутами: політикою, правом, сімейною сферою, наукою та освітою. Соціальні функції економіки. Економічна поведінка, економічна свідомість, економічний інтерес, економічні соціальні ролі.

Сутність понять “молодь”, “молоде покоління”. Молодь як соціально-демографічна група і об'єкт наукового дослідження. Психологічна орієнтація (Ф. Бенедикт, З. Фрейд, Л. Фойє, Л. Шелефф, Е. Еріксон, А. Петровський, В. Олыпанський та ін.). Структурно-функціональний підхід (Ш. Айзенштадт, В. Осовський, В. Патрушев, О. Якуба та ін.). Культурно-логічний підхід (К. Маннгейм, Е. Нобель-Нойманн, Я. Белл, Р. Іглхарт, Г. Головачов та ін.). Особливості молодіжного середовища та молодіжної культури.

Сутність поняття “комунікація”, “масова комунікація”, “масова інформація”. Соціологічне вивчення масової комунікації. Функції соціології масових комунікацій як наукової дисципліни. Виникнення та розвиток соціології масової комунікації (М. Вебер, Г. Лассуел, Д. Белл, М. Маклюен, П. Лазарсфельд, Ю. Хабермас, Н. Костенко, В. Іванов, Ж. Бодріяр). Рівні масової комунікації. Основні елементи системи масової комунікації.

Сутність поняття “громадська думка”. Способи вивчення громадської думки: історія та сучасність. Суб'єкти та об'єкти громадської думки. Функціонування громадської думки в суспільстві: типологія та можливості. Функції громадської думки: директивна, консультативна, експресивна. Види вираження громадської думки: стихійне, ініціативне, дослідницько-розважальне. Способи та механізми впливу громадської думки.

Місто і село як соціальні феномени. Соціологічний аналіз міста і села, їх специфічні риси. Урбанізація. Соціальна характеристика українського міста та села.

Соціальні проблеми жінок* взаємовідносини чоловіків та жінок: перспективи та проблеми. Жінка як керівник, моделі жіночого успіху, жінки менеджери та бізнес леді.

Рекомендована тематична література.

1. Ален Ван Атта Доналд, Гончарук Олександр, Перотта Луїз. Українське село на зламі століть. Соціологічний та антропологічний зріз. К.: Скарби. 2001. 164 с.
2. Балакирева О. М., Яременко О. О. Проблеми розвитку соціології молоді на сучасному етапі / Молодь: стан, проблеми, шляхи розв'язання. К.: АЛД. 1996. Вип. 5. 160 с.
3. Тендерний розвиток у суспільстві. К.: Фоліант. 2005. 351с
4. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: курс лекцій. К.: МАУП. 2006. 304 с.
5. Горностай П. П. Тендерна соціалізація та становлення тендерної ідентичності / Основи теорії Гендеру: навч. посіб. К. 2004. С. 132-156.

6. Городяненко В. “Соціологія політики”, “політична соціологія” або “соціологія політичної сфери”? / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2003. № 1. С. 163-167.
7. Дворецька Г. Соціологія праці: Навч. посібник. К. 2001. 244 с.
8. Економічна соціологія: навч. посібник / В. М. Ворона, В. Є. Пилипенко та ін. К.: Ін-т соціології НАН України. 1997. 240 с.
9. Єременко В. Г. Основи соціальної економіки : популяр, курс. К.: МАУП. 1997. 168 с.
10. Іванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: навч. посібник. Київ-Кривий Ріг. 2003. 310 с.
11. Культура - суспільство - особистість: навч. посіб. / За ред. Л. Скоковой К. 2006. 396 с.
12. Лукашевич М.П. Соціологія праці. підручник. К.Либідь. 2004. 440 с.
13. Лукашевич М. Соціологія.економіки: Підручник для ВНЗ. К.: Каравела. 2005. 288 с
14. Лукашевич М.П. Основи соціології масової комунікації: підручник. К.: ІПК ДСЗУ. 2009. 308 с.
15. Молодь України у дзеркалі соціології / За ред. О.Балакіревої, О.Ярошенко. К.:УІСД. 2001 . 210 с.
16. Основи теорії гендеру. К.: К.І.С. 2004. 536с.
17. Осовський В.Л. Соціологія громадської думки. К.: ПЦ "Фоліант". 2005 186 с.
18. Піча В. М. Соціологія вільного часу. Львів. 1994. 28 с.
19. Полторак В.А. Соціологія. Основи соціології праці та управління: конспект лекцій для студентів ВНЗ. К.: НМК ВО. 1992. 144 с.
20. Реформування соціальної сфери села: організаційно-методичні засади / За ред. П. Г. Саблука К.: ІАЕ. 2000. 475 с.
21. Соціальна інфраструктура села. К.: ІАЕ. 2002. 465 с.
22. Соціологія культури: навч.посібник / за ред. О.М.Семашка, В.М.Пічі. К.: Каравела, Львів: Новий Світ-2000, 2002. 334 с.
23. Соціологія молоді. Програма, методи, результати досліджень. Рівне. 1993. 37 с.
24. Шатохін А. М. Соціологія села. К.: Наук, світ. 2001. 271 с.

Тема 8. Методика і техніка соціологічного дослідження.

План.

1. Сутність, ознаки та складові частини соціологічного дослідження.
2. Типологія соціологічного дослідження.
3. Основні методи збирання соціологічної інформації та їх класифікація.
4. Організаційна структура соціологічної діяльності в Україні.
5. Процедура соціологічного дослідження.
6. Підготовка процесу, його програма та зміст.
7. Проведення дослідження.
8. Аналіз результатів дослідження.
9. Особливості проведення соціологічно-правового дослідження.

Основні категорії.

Поняття, функції, види соціологічного дослідження. Організація соціологічного дослідження. Постановка проблемної ситуації. Об'єкт та предмет соціологічного дослідження. Мета та задачі дослідження. Висування гіпотез. Підготовка інструментарію. Інструктаж. Роль опитувань у зборі первинної соціальної інформації. Види опитувань (інтерв'ю та анкетування, поштове та телефонне опитування). Аналіз документів (контент-аналіз). Соціологічне спостереження як метод збору первинної соціальної інформації. Метод фокус груп та біографіний метод дослідження. Сутність і особливості соціологічного експерименту. Соціометрія. Шкалування, його призначення. Види і порядок розробки шкал.

Рекомендована тематична література.

1. Вербець В. Соціологічне дослідження: Методика організації та проведення. Острог. 2000. 65 с.
2. Городяненко В.Г. Соціологічний практикум: навч.-метод. посіб. К: Академія. 1999. 160 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Курс лекцій. К.: Наук, думка. 1998. 276 с.

ТЕМАТИКА ЕССЕ І КОЛОКВІУМІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ»

ТЕМИ ЕССЕ

1. Зміни й основні тенденції розвитку соціальної структури українського суспільства на в кінці XX - на початку XXI ст.
2. Протиріччя розвитку сучасного людського суспільства.
3. Проблема формування соціальних інститутів у сучасному українському суспільстві.
4. Маргінальнісгь соціальних груп на етапі трансформації українського суспільства.
5. Етнос і нація: спільне і відмінне.
6. Проблеми формування середнього класу в Україні.
7. Проблеми соціальної мобільності в суспільствах закритого типу.
8. "Інформаційне суспільство": загальні стратегії соціокультурного розвитку в сучасному світі.
9. Громадська думка в діяльності політичних партій, громадських рухів та у державному управлінні.
10. Питання розвитку суспільно-культурних та політико-правових еліт у сучасній Україні.
11. Різновиди молодіжних субкультур, причини формування та перспективи розвитку.
12. Соціальний паразитизм як вияв девіації.
13. Особливості соціалізації в пострадянських суспільствах
14. Соціальне проектування та його вплив на розвиток людського суспільства
15. Зміна методів соціологічних досліджень на різних етапах історичного розвитку людства.
16. Значення соціології для сучасної людини.
17. Соціологічні концепції в сучасній Україні та Росії (порівняльна характеристика).
18. Проблема регіоналізму в сучасній Україні та її специфіка.
19. Міграція як соціальне явище та її соціологічне дослідження.
20. Державна молодіжна політика в Україні і соціологія молоді: особливості і напрямки взаємодії.

ТЕМАТИКА КОЛОКВІУМІВ

1. Соціологія релігії М.Вебера (за першоджерелом: Попередні зауваження до “Зібрання праць із соціології релігії”./Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К: Основи. 1998. 534 с.).
2. Розуміюча соціологія М.Вебера: проблема визначення предмету дослідження (за першоджерелом: Про деякі категорії соціології розуміння / Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К: Основи. 1998. 534 с.).
3. Теорія М.Вебера про вплив віросповідання на соціальне розшарування (за першоджерелом: Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Основи. 1994. 261 с.).
4. Концепція “духу капіталізму” у М.Вебера (за першоджерелом: Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.,: Основи. 1994. 261 с.).
5. Релігія і суспільство (за першоджерелом: Е. Дюркгейм. Первісні форми релігійного життя: Тотемна система в Австралії. Київ: Юніверс, 2002. 423 с.)
6. Мікросоціологія, мезосоціологія та макросоціологія (за першоджерелом: Смелзер Н. Проблеми соціології. Георг-Зімелівські лекції. 1995. Львів. 2003. 128 с.)
7. Форми суспільної організації та рушійні сили суспільства за М.Шаповалом (за першоджерелом: Шаповал М. Загальна соціологія: Підручник / за ред. О.Юренка. К. 1996. 368 с.)
8. Рушійні сили суспільства за М.Шаповалом (за першоджерелом: Шаповал М. Загальна соціологія: Підручник / за ред. О.Юренка. К. 1996. 368 с.)
9. Соціальна стратифікація за Е.Гідденсом (за першоджерелом: Гідденс Е.Соціологія. К. 1999. 726 с.)
10. Науково-організаційна діяльність Українського соціологічного інституту під керівництвом М. Гру шевського (за першоджерелом: Сохань П., Ульяновський В., Кіржаєв С. М.С.Грушевський і Academia. Ідея, змагання, діяльність. К.1993. 324 с.)

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЇ ДЛЯ ПРАВНИКІВ»

1. Поняття, об'єкт і предмет соціології.
2. Структура і функції соціології в суспільстві.
3. Методи соціологічної науки.
4. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками.
5. Передумови виникнення соціології. Протосоціологія у соціально-філософських поглядах Т. Мора, Н. Макіавеллі, Г. Гроція, Дж. Локка, А. Сміта і Ш. Монтеск'є.
6. Соціологічний проект О.Конта.
7. Концепція соціальної еволюції Г.Спенсера.
8. Соціологічна концепція марксизму та її критики.
9. Соціологічна концепція Е. Дюркгейма.
10. Розуміюча соціологія М. Вебера.
11. Німецька формальна соціологія. Емпірична соціологія.
12. Соціологічні теорії походження права.
13. Сучасна соціологія: основні напрями розвитку.
14. Розвиток соціологічної думки в Україні
15. Поняття ознаки та функції суспільства.
16. Теорії та концепції розвитку суспільства
17. Соціальна структура суспільства.
18. Типологія суспільств.
19. Трансформація соціальної структури українського суспільства
20. Основні положення концепцій соціальної стратифікації та соціальної мобільності.
21. Соціологічні підходи до вивчення особистості.
22. Статусно-рольова концепція особистості.
23. Цінності і оцінки. Потреба, поведінка та її мотивація.
24. Керівництво і лідерство.
25. Поняття загальної соціалізації.
26. Причини та динаміка девіантної поведінки.
27. Види девіантності.
28. Соціальна природа правопорушень.
29. Соціологія соціальних змін.
30. Соціальні процеси та соціальні рухи: їх природа і типи.
31. Поняття соціальних груп та спільнот: їх ознаки. Класифікація груп.
32. Публіка та натовп: порівняльна характеристика.
33. Поняття соціального інституту, його види та функції.
34. Поняття аномії.
35. Дисфункція інститутів.
36. Соціологічне тлумачення соціальної організації, її ознаки.
37. Структура та типи соціальних організацій.
38. Поняття та функції соціального контролю.
39. Елементи соціального контролю.
40. Види і способи соціального контролю.
41. Поняття соціологічних теорій.
42. Загальна характеристика галузевих соціологічних теорій.
43. Спеціальні соціологічні теорії.
44. Особлива група соціологічних теорій.
45. Соціологічні теорії вузького значення.
46. Соціологічне дослідження: поняття, функції та етапи.
47. Види соціолого-правових досліджень.
48. Програма соціологічного дослідження.
49. Загальна характеристика методів збору соціологічної інформації.
50. Завершальний етап соціологічного дослідження.

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України – Закон України від 28 червня 1996 р. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text).
2. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналітично - інформаційні матеріали. К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді. 2003. 191с.
3. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: Тематична доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. К., Державний інститут проблем сім'ї та молоді. 2002. 144 с.
4. Діти, жінки та сім'я в Україні: Статистичний збірник. К.: Держкомстат України 2002. 371 с.
5. Національні процеси в Україні: Історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2-х ч. / за ред.В.Ф.Панібудьласки. К.: Вища школа. 1997. Т. 1. 583 с. Т. 2. 704 с.
6. Українське суспільство: соціологічний моніторинг 1994 - 2003 /За ред. Н.Паніної. К.: Інститут соціології НАН України. 2003. 98 с
7. Андрущенко В. П., Горлач М.І. Соціологія. Навчальний посібник. К. 1998. 624 с.
8. Арбеніна В. Л. Етносоціологія: Навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2009. 468 с.
9. Арцишевський Р.А. Людина і суспільство: Підручник. К.:Ірпінь. 2004. 416с.
10. Білоус В. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях: навч. посібник. К. 2002. 140 с.
11. Бігун В. С. Людина в праві: аксіологічний підхід : автореф. дис. на здобуття наук, ступення канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія і історія держави та права ; історія правових і політичних учень”. К. 2004. 19 с.
12. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К.: Основи. 1998. 534 с
13. Вербець В. Соціологія: теоретичні та методичні аспекти: Навч.-метод, посіб. Рівне : РДГУ. 2005. 202с.
14. Вербець С. С. Соціологія: посібник. Київ: Кондор. 2021. 552 с.
15. Волинська О.В., Ніколаєвська А.М. Соціальна психологія: Навчальний посібник. Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. 2007. 160 с.
16. Волович В.І. Соціологія. Підручник К.: Центр навчальної літератури. 2019. 808 с.
17. Волошенко О. В. Правовий нігілізм у пострадянському суспільстві: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.01 “Теорія і історія держави та права”; історія правових і політичних учень. Х., 2000. 18 с.
18. Гелнер Е. Нації та націоналізм. К.: Таксон. 2003. 300 с.
19. Герасимчук А., Палеха Ю., Шиян О. Соціологія: Навч. посібник. К. 2002. 237 с.
20. Городяненко В.Г. Соціологія. Навч. пос. К.: Академія. 1999. 384 с.
21. Джонсон Алан Тлумачний словник з соціології. Львів: Вид. центр ЛНУ. 2003. 480с.
22. Жоль К.К. Соціологія. Навчальний посібник. К.: Либідь. 2005.440 с.
23. Заблоцький В.П., Бурега В.В. Суспільство в період транзиції: український контекст. Донецьк: ДонДАУ. 2001. 170 с.
24. 21. Іванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: Навч. посібник.. К.: ВПІД “Київський університет”. 2000. 210 с.
25. Калиновський, Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність. Х.: Право. 2008. 288 с.
26. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: Навч. посіб. Львів. 2007.
27. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія: Підручник. К.: 2006. 400 с
28. Козирєв М.П. Соціологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 656 с
29. Лазоренко Т. Основи загальної соціології. К: „Софія”. 2000. 158с.
30. Леш С. Соціологія постмодернізму. Львів: Кальварія, 2003. 344 с.
31. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія :Загальний курс: Підручник. К.: Каравела.2006.407 с.
32. Макеев С. Соціологія: Навч. посібник. К. : Знання. 2003. 454 с.
33. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. Харків: Вид. центр ХНУ, 2003,- 632с.

34. Москаленко В. Соціальна психологія: підручник. К.: Центр навчальної літератури. 2005. 624 с.
35. Націоналізм. Антологія / Упор. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип. 2000. 869 с.
36. Огаренко В. Соціологія малих груп: підручник. К. 2005. 292 с.
37. Орбан-Лембрик Л.Є. Соціальна психологія. К.: Академвидав. 2003. 446 с.
38. Оссовський В. Л. Соціологія громадської думки. К.: Знання. 2005. 186 с.
39. Павліченко П.П. Соціологія: навчальний посібник. К. Лібра. 2002. 256 с.
40. Піча В.М. Соціологія. Навч. пос. К.: Каравела. 2002. 248 с.
41. Піча В. Практикум з соціології. Львів. 2004. 368 с.
42. Практикум з соціології. Львів: Новий Світ. 2000. 368 с.
43. Примут Загальна соціологія: навчальний посібник. К.: Професіонал. 2004. 592 с.
44. Пшеничний О., Романовська О. Соціологія : посібник для підготовки до іспитів. К.: Вид. Паливода А., 2005. 169 с.
45. Сасіна Л. Соціологія : Навчальний посібник. Харків: ВД "ІНЖЕК". 2005. 206 с.
46. Світ, людина, суспільство. Хрестоматія Упор. І.П. Арцишевська Ірпінь Дерун. 1997. 400 с.
47. Сміт Е. Національна ідентичність. К.: Основи. 1994. 223 с.
48. Соціологічна думка України: Навч. посібн. / ред. Захарченко М. та ін. К., Заповіт. 1996. 424 с.
49. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навчальний посібник / За ред. А. Ручки, К.: Ін-т соціології НАН України. 2007. 363 с.
50. Соціологія молоді. Програма, методи, результати досліджень. Рівне. 1993. 37 с.
51. Структурні виміри сучасного суспільства: Навч. пос. / За ред. С.Макеєва. К. 2006. 372 с.
52. Соціальні виміри суспільства. К: Стило, 2001. 250 с.
53. Соціологія: Навч. посібник / упор. П.Марчук. Тернопіль. 1998. 300 с.
54. Соціологія. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.Городяненка. К. 1999. 384 с.
55. Соціологія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. За редакцією В. М. Пічі. Львів: Новий світ. 2002. 312 с.
56. Соціологія : підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2011. 418 с.
57. Соціологія : Підручник/ Н. П. Осипова, В. І. Астахова, В. Д. Воднік та ін. К.: Юрінком Інтер. 2003. 335 с.
58. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.Городяненка. К.2003. 560 с.
59. Соціологія: Навч. посіб. / За ред. С.О. Макеєва. К.: Т-во "Знання". 2005. 455 с.
60. Соціологія : Підручник/ За ред. Володимира Пічі,. Львів: Новий Світ. 2006. 277 с.
61. Соціологія права: Навчальний посібник. / За заг. ред. О.М., Джужи. К.: Юрінком Інтер. 2004. 286 с.
62. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. В. Г. Городяненко. К.: Альма-матер. 2005. 546 с.
63. Терлецька Л. Г. Психологія зрілості: практикум. Навч. пос. К.: Главник. 2006. 144 с.
64. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. К.: Основи. 1998. 392 с.
65. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів: Кальварія. 2004. 544 с.
66. Шаповал М. Місто й село. Прага: Укр. Ін-т Громадознавства. 1926. 36 с.
67. Шостак І.В. Внесок Михайла Грушевського у становлення української соціологічної науки / Наукові записки. Історичні науки. Вил. 8. Острог, 2007. С.200-220.
68. Юрій М.Ф. Соціологія. К.: Дакор. 2005. 552 с.

Інтернет ресурси з проблем соціології

1. www.meta-ukraine.com - (Дані про соціологічні публікації в Україні).
2. www.uceps.com.ua/ukr/alt/sociology - (Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м.Київ).
3. www.ukrstat.gov.ua - (Статистичні матеріали Держкомстату України).
4. www.sociology.kharkov.ua - (Сторінка харківських соціологів).
5. www.i-soc.com.ua - (Сторінка Інституту соціології НАН України).
6. [www.sau@mail.kar.net](mailto:sau@mail.kar.net) - (Сторінка Соціологічної Асоціації України).

7. www.socd.univ.kiev.ua - (Факультет соціології та соціальної психології Київського національного університету ім.Тараса Шевченка).
8. <http://www.soc4u.org.ua/editors/index.html> - Соціологія для тебе. Інтернет-проект студентів відділення соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Часописи (соціологічні і соціогуманітарні)

1. Аналітика (Україна, Київ) - (www.europexxi.kiev.ua).
2. Людина і політика (Україна) - (www.politik.org.ua)
3. Наука. Релігія. Суспільство (Україна, Донецьк) - (www.iai.donetsk.ua/)
4. Розбудова держави (Україна) - (www.rozbudova.org.ua).
5. Соціологія: Теорія, методи, маркетинг (Україна, Київ) - (www.ecsocman.hse.ru/soc-ua).
6. Статистика України. Науково-інформаційний журнал (Україна) - (www.ukrstat.org).